
JUBILEJI

Milena Hajnšek-Holz

Letos obhajamo v Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša osemdesetletnico Jože Meze ter se spominjamo osemdesetletnice rojstva Staneta Suhadolnika in sedemdesetletnice rojstva Jakoba Riglerja – treh pomembnih sodelavcev in soavtorjev Slovarja slovenskega knjižnega jezika.

This year the Fran Ramovš Institute of Slovenian Language celebrates the 80th birthday of Jože Meze, and remembers the 80th anniversary of Stane Suhadolnik's birth and the 70th anniversary of Jakob Rigler's birth. All three were important compilers and coauthors of the Dictionary of Standard Slovenian.

Joža Meze

Dne 9. marca 1919 se je v Ljubljani rodila Joža Lenček, por. Meze. Obiskovala je gimnazijo in se po maturi leta 1938 vpisala na študij slavistike, ki ga je med 2. svetovno vojno prekinila in končala leta 1951.

Še pred koncem študija je leta 1950 začela honorarno delati v Inštitutu za slovenski jezik, kjer je bila stalno zaposlena (s krajšo prekinitvijo v letu 1962) od leta 1951 do 1979, svoje delo v Inštitutu pa je nadaljevala še po upokojitvi do leta 1985.

Joža Meze je bila med prvimi petimi redno zaposlenimi delavci Inštituta za slovenski jezik. Glede na naloge, ki jih je opravljal Inštitut in glede na majhno število zaposlenih, je Joža Meze v začetnem obdobju opravljala različne naloge. Sodelovala je pri zbiranju gradiva za slovar sodobnega jezika, preučevala narečja, se ukvarjala z vprašanji slovnice in pravopisa, z jezikovnim svetovanjem, opravljala pa je tudi administrativna dela.

Pri delu za Slovar slovenskega knjižnega jezika je tvorno sodelovala od začetnih priprav – tako pri zbiranju slovarskega gradiva in oblikovanju slovarskih načel, še posebej se je ukvarjala z vprašanji strokovnega izrazja, izbora besed za slovar in končnega oblikovanja slovarskih sestavkov.

Po imenovanju uredniškega odbora za sestavo slovarja slovenskega knjižnega jezika leta 1962 in po sprejetju zasnove slovarja, kot se kaže v petih knjigah, se je Joža Meze sprva posvečala predvsem organizacijskemu in strokovnemu delu v zvezi s strokovnim izrazjem. To delo ji je bilo zaupano v januarju 1963. Pridobiti je

bilo treba sodelavce za obdelavo strokovnega izrazja posameznih področij, določiti kriterije za sprejem strokovnih izrazov v splošni slovar knjižnega jezika srednjega obsega, poskrbeti za tipu slovarja ustrezne razlage, jih razmejiti do enciklopedičnih razlag oz. definicij v strokovnih slovarjih.

V letu 1964 je izšel *Poskusni snopič Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Povečalo se je število sodelavcev slovarja, delo za slovar se je intenziviralo, saj bi po načrtu moral biti slovar končan v desetih letih. Joža Meze je predala delo v zvezi s strokovnim izrazjem, zlasti še organizacijsko, sodelavki Zvonki Leder-Mancini, sama pa se je posvetila redatorskemu delu, kar je bilo takrat pri nas pionirsko delo. Slovarska načela so se sproti dopolnjevala, saj so se ob konkretnem delu pojavljala vedno nova vprašanja, tako glede izbora besed, pomenske členitve, razlag, sopomenk, ponazarjalnega gradiva, stilno-plastnega, časovno-pogostnostnega in normativnega vrednotenja besed oz. besednih zvez, frazeologije in terminologije.

Slovar slovenskega knjižnega jezika je skupinsko delo. Vsak redaktor je dal slovarskemu sestavku individualne poteze, ki jih je bilo potrebno zabrisati ali slovarski sestavek prirediti tako, da slovar deluje enovito. Usklajevanje slovarskih sestavkov je bilo zaupano izkušenejšim redaktorjem. To delo je Joža Meze opravljala pri prvi, drugi in tretji knjigi slovarja.

Izbor gesel za slovar je opravljal glavni uredniški odbor, predlog pa je pripravil eden od članov – za peto knjigo Slovarja je to delo opravila Joža Meze.

Joža Meze je kot splošno in strokovno razgledana osebnost znala najti ustrezno rešitev slovarskih problemov, pa naj je šlo za knjižno, strokovno ali obrobno izrazje. Sistematično se je ukvarjala predvsem s formulacijo razlag (še zlasti samostalnika), kot literarno ustvarjalna (predvsem v mladosti) je imela še poseben smisel za izbiro ponazarjalnega gradiva. Svoje znanje je kot mentorica posredovala mlajšim sodelavcem, vedno je bila pripravljena posvetovati se z drugimi uredniki, saj se je zavedala, da je priprava slovarja naše skupno delo in naš prispevek k uveljavitvi slovenskega jezika doma in v svetu.

Kot urednica Slovarja je sodelovala v radijskih in televizijskih oddajah, v okviru strokovnih izmenjav je obiskala inštituta v Pragi in Bratislavi, v Bratislavi pa se je udeležila tudi enomesečnega tečaja slovaščine. Študentom slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani je predavala v okviru ciklusa o Slovarju slovenskega knjižnega jezika.

Obravnavi strokovnega izrazja je ostala zvesta ves čas. Leta 1971 je nastopila na simpoziju terminologov v Ljubljani. Od leta 1973 do 1975 je bila jezikovna svetovalka pri Tehniški sekciji Terminološke komisije SAZU. Posebej je treba poudariti njeno delo pri Splošnem tehniškem slovarju I, II (1978, 1981), jezikovni pregled Strojniškega priročnika Bojana Krauta (1981) in sodelovanje pri pripravi Gozdarskega slovarja.

Joža Meze je odgovarjala na številna jezikovna vprašanja, ki so bila naslovljena na Inštitut za slovenski jezik. Strokovne članke je objavljala v Jeziku in slovstvu in Razpravah SAZU. Lektorirala je številna leposlovna in strokovna dela.

Slovarsko delo, čeprav ne lahko in čeprav se je zaradi njega morala odpovedati znanstvenim ambicijam, je opravljala vestno, požrtvovalno in z ljubeznijo. Tako

kot delo je imela rada ljudi. Zavedala se je, da so za uspešno skupno delo potrebni tudi dobri medsebojni odnosi.

Stane Suhadolnik (1919–1992)

Stane Suhadolnik se je rodil 20. novembra 1919 v Borovnici. Obiskoval je šentviško klasično gimnazijo, kjer je maturiral leta 1939. Tu sta bila njegova profesorja Anton Breznik in Jakob Šolar, ki sta vplivala na njegovo odločitev za študij slavistike. Vojna, internacija v Gonarsu, konfinacija v Oleggiu, sodelovanje v odporniškem gibanju – vse to je vplivalo na njegovo življenje. Diplomiral je leta 1946 in kot profesor slovenščine učil v Kamniku, Celju ter Kopru. Od leta 1957 do 1959 je bil zaposlen na bibliografskem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice. Aprila 1959 je prišel v Inštitut za slovenski jezik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Upokojil se je leta 1982, vendar je nadaljeval delo na Inštitutu do smrti 10. 8. 1992.

V Inštitutu za slovenski jezik je bil strokovno in organizacijsko dejaven. Bil je tajnik Inštituta, tajnik glavnega uredniškega odbora Slovarja slovenskega knjižnega jezika, član odbora za sestavo Pravil novega slovenskega pravopisa, sodelavec terminoloških komisij, član Komisije za historične slovarje – skratka koordinatorka in vodja vseh pomembnejših projektov Inštituta.

Za jezikovna vprašanja se je zanimal že kot študent, saj je takrat pripravil besednovrstno statistično analizo Prešernovih Poezij. Leta 1946 se je povezal s prof. Jakobom Šolarjem in začel zbirati gradivo za snujoči se slovar knjižnega jezika. Med učiteljevanjem v Kopru je zapisoval slovensko pomorsko izrazje.

Suhadolnikovo intenzivno jezikoslovno delo je potekalo v Inštitutu za slovenski jezik, zlasti pri pripravi in izdelavi Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Dne 9. julija 1962 je bil Suhadolnik povabljen na prvo sejo novoimenovanega glavnega uredniškega odbora (predsednik Mile Klopčič, člana dr. Anton Bajec in dr. France Tomšič), 8. januarja 1963 je bil imenovan za organizatorja in koordinatorskega delavca, 4. februarja 1965 za tajnika glavnega uredniškega odbora in 21. novembra 1967 za člana glavnega uredniškega odbora.

Prva skrb glavnega uredniškega odbora je veljala novi zasnovi slovarja in časovni razmejitvi del, nadalje pridobivanju slovarskih sodelavcev, saj je bilo leta 1962 v Leksikološki sekciji le pet redno zaposlenih in petinpetdeset zunanjih sodelavcev. Urediti je bilo treba obstoječe slovarske zbirke, skrbeti za nadaljnje zbiranje jezikovnega gradiva, organizirati zbiranje in obdelavo strokovnih izrazov za okrog sto strokovnih področij, izdelati geslovnike, pripraviti navodila za posamezna slovarska dela, organizirati seminarje za notranje in zunanje sodelavce, skratka koordinirati in normirati delo. Poleg tega je bilo potrebno spremljati tujo slovaropisno literaturo in izmenjavati izkušnje z drugimi leksikografskimi centri. Pri vsem tem je imel Stane Suhadolnik vidno vlogo.

V letu 1963 so potekala pospešena dela za poskusni snopič slovarja. Postaviti je bilo treba slovarska načela, določiti obseg slovarja, rešiti vprašanje pravopisa in pravorečja, dvojnic in homonimov, se odločiti o obdelavi besed glede na besedne vrste, razmisliti o razlagah oz. definicijah, o stilno-zvrstnih oznakah in normiranju, o frazeologiji in specialni terminologiji, o obliki in razvrstitvi gesel ter o tisku.

Glede na to, da je bil poskusni snopič dan v široko javno razpravo, je bilo potrebno organizirati sestanke z vidnimi strokovnimi in kulturnimi delavci. Poskusni snopič sta dr. Anton Bajec in Stane Suhadolnik predstavila v Lingvističnem krožku Filozofske fakultete v Ljubljani 30. 3. 1964.

Stane Suhadolnik je v februarju in marcu 1964 vodil seminar za obdelovalce slovarskega gradiva, od maja dalje pa seminar za redaktorje.

Suhadolnik je vseskozi opozarjal odgovorne na težave pri delu: na pomanjkanje delavcev in finančnih sredstev, na neprimerne delovne prostore in težave pri nabavi knjig (tistih za izpisovanje in tujih slovarjev kot pomagal pri delu). Prizadeval si je za sodelovanje z drugimi leksikografskimi centri. Uspešno je bilo nekajletno sodelovanje z inštitutoma v Pragi in Bratislavi. Dr. A. Bajec in S. Suhadolnik sta bila leta 1965 v Pragi, leta 1969 je Suhadolnik obiskal še Bratislavo.

O delu za SSKJ je Suhadolnik poročal na slavističnih zborovanjih v Ljubljani, na Ravnah na Koroškem, v Novem mestu, Podvinu in Postojni ter na Ohridu; nastopal je v radijskih in televizijskih oddajah, predaval slušateljem slavistike v ciklusu o Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Udeležil se je posvetovanj o leksikografiji v Beogradu 1964 in v Zagrebu 1989. Ob delu za SSKJ se je posvečal tudi širši slovarski in jezikovni problematiki. Svoja spoznanja je objavljval v strokovnih in poljudnih revijah in časopisih.

Stane Suhadolnik je bil koordinator del v glavnem uredniškem odboru in svetovalec pri redakciji oziroma pri usklajevanju slovarskih sestavkov. Pri prvi in drugi knjigi SSKJ je bil tudi glavni korektor. Da bi redakcijsko delo potekalo čim bolj usklajeno, je organiziral izdelavo odzadnjih slovarjev – seznamov – za posamezno knjigo slovarja in uvedel izpisovanje razlag, sopomenk in označenih besed za t. i. kartoteko razlag in sinonimno kartoteko (1967). Pod njegovim vodstvom so bili za interno rabo izdelani Alfabetarij klasikov (1963), Seznam ekscerpiranih del (1965) in Frekvenčni slovar (1967).

Stane Suhadolnik je bil član širše komisije za sestavo novega slovenskega pravopisa. Skupaj z dr. J. Riglerjem in dr. J. Toporiščem je oskrbel natis *Načrta pravil za novi slovenski pravopis* (1981) in kot član uredniškega odbora sodeloval pri pripravi in korekturah *Slovenskega pravopisa 1. Pravila* (1990). Od leta 1991 do avgusta 1992 je bil član Komisije za sestavo slovarskega dela Slovenskega pravopisa.

Stane Suhadolnik je bil član Komisije za historične slovarje. Že leta 1964 so v Inštitutu razmišljali o izdaji Vorenčevega slovarja. Suhadolnik je sodeloval pri pripravi Kastelec-Vorenčevega slovarja, ki je izšel šele leta 1996. Že leta 1966 je Suhadolnik pripravil predlog za ekscerpiranje protestantskih piscev. Sodeloval je pri redakciji poskusnega snopiča *Slovarja stare knjižne prekmurščine* (1988).

Suhadolnikov življenjski cilj je bila izdelava Prešernovega slovarja. Že kot študent je pripravil besednovrstno statistično analizo Prešernovih Poezij. Leta 1964 se je pri prof. Antonu Slodnjaku zanimal za izdelavo Prešernovega slovarja. Podrobno je preučeval ne samo Prešernova dela, ampak tudi dela njegovih sodobnikov. Leta 1985 je izšlo *Gradivo za Prešernov slovar*. Suhadolnik si je prizadeval, da bi po izidu SSKJ kdo od slovarskih sodelavcev nadaljeval njegovo delo, žal tega ni dočakal. Inštitut je odkupil Suhadolnikovo gradivo za Prešernov slovar, izdelava

slovarja pa je še vedno moralni dolg leksikologov do Prešerna in do dolgoletnega tajnika in organizatorja del v Inštitutu.

Stane Suhadolnik je bil tudi jezikovni in leksikografski svetovalec terminoloških slovarjev, in sicer *Vojaškega slovarja* (1977), *Gozdarskega slovarja* (poskusni snopič – 1990), *Veterinarskega slovarja* (1982, 1987, 1992). Sodeloval je pri *Krajevnem leksikonu Slovenije* (1968) in pri leksikonu *Slovenska krajevna imena* (1985). Od 1987 do 1992 je bil sodelavec *Enciklopedije Slovenije* kot svetovalec za leksikografijo in jezik.

V 60-ih letih je bil Stane Suhadolnik blagajnik Slavističnega društva Slovenije, pozneje pa še ob jugoslovanskem slavističnem kongresu na Bledu leta 1979.

Če omenimo še druge Suhadolnikove dejavnosti, kot so bile pesnjenje, slikanje, kulturno udejstvovanje in še kaj, lahko rečemo, da je bilo njegovo življenje bogato in delo uspešno.

V organizaciji Zveze kulturnih organizacij na Vrhniki je sodelavec Inštituta Jakob Müller maja 1995 pripravil razstavo in katalog z bibliografijo Staneta Suhadolnika.

Jakob Rigler (1929–1985)

Jakob Rigler se je rodil 2. decembra 1929 v Novih Ložinah na Kočevskem. Osnovno šolo je obiskoval v Ribnici, kamor se je preselila družina, gimnazijo v Kočevju in Ljubljani, kjer je leta 1948 maturiral. Na ljubljanski Filozofski fakulteti je študiral slavistiko (slovenski jezik s književnostjo in ruski jezik s književnostjo). Diplomiral je leta 1954 in bil še istega leta izvoljen za asistenta v Inštitutu za slovenski jezik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Doktoriral je leta 1961 s temo *Južnonotranjski govori – Akcentska in glasoslovna analiza južnonotranjskih govorov med Snežnikom in Slavnikom*. V knjižni obliki je disertacija izšla leta 1963 pri SAZU; tu je izšla tudi njegova druga knjiga *Začetki slovenskega knjižnega jezika* (1968). Rigler je začel objavljati leta 1955. Njegova bibliografija, objavljena v knjigi *Jakob Rigler: Razprave o slovenskem jeziku* (1986), šteje 90 enot. Rigler je hitro zrasel v samostojnega znanstvenega delavca, tako da je bil že leta 1969 izvoljen za znanstvenega svetnika SAZU. Leta 1969 mu je bila podeljena vnaprejšnja habilitacija za izrednega profesorja za slovensko historično gramatiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Maja 1985 je postal izredni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Dne 9. julija 1985 je bolezen pretrgala njegovo življenjsko pot.

Jakob Rigler se je posvečal predvsem dialektologiji, ne smemo pa prezreti njegovih dejavnosti na drugih področjih, tako strokovnih kot organizacijskih. Petnajst let (1961–1976) je vodil Dialektološko sekcijo Inštituta, bil pa je član Znanstvenega sveta Inštituta (1962–1985), bil je tudi član medakademijske komisije za dialektološke atlase. Dejavno se je vključeval v programe za slovenski lingvistični atlas (SLA), Splošnoslovanski lingvistični atlas (OLA) in Evropski lingvistični atlas (ALE). Zbiral in preučeval je narečno gradivo, sprva na Dolenjskem in južnem Notranjskem, kasneje pa je s posameznimi zapisi zajel celotno slovensko ozemlje (prim. Francka Benedik, *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za slovenski lingvistični atlas (SLA)*, Ljubljana 1999, str. 148, in drugje). Na osnovi Ramovševe Dia-

lektološke karte slovenskega jezika, novejših raziskav in gradiva Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU sta Tine Logar in Jakob Rigler priredila *Karto slovenskih narečij* (1983). Za *Fonološke opise srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom* (Sarajevo, ANUBiH 1981) je prispeval sedem opisov slovenskih govorov. Riglerjeve dialektološke razprave se odlikujejo po izčrpnosti jezikovnega gradiva, po izvornosti in zanesljivosti njegove interpretacije, ki je oprta na teoretična spoznanja novejšega jezikoslovja. V posameznih razpravah je obravnaval doslej pomanjkljivo ali napačno pojasnjene glasovne pojave slovenskega jezika.

Jakob Rigler se je posvetil tudi vsestranskemu in nadrobnemu preučevanju protestantskih piscev, še zlasti del Primoža Trubarja. O tej problematiki je napisal več razprav, celovit prikaz pa je podal v knjigi *Začetki slovenskega knjižnega jezika* (1968). Rigler je ovrgel dotedanje mnenje, da je Trubar pisal v narečju Raščice, pač pa v nekem izoblikovanem jezikovnem izročilu ljubljanskega območja. Riglerjeva teza ni bila sprejeta brez pridržkov, kljub temu pa je njegova knjiga temeljno delo za študij zgodovine slovenskega jezika.

Jakob Rigler je bil član Komisije za historične slovarje v letih od 1975 do 1985.

Jakob Rigler je sodeloval pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika od leta 1962 do 1985, rezultati njegovega dela pa so vidni v vseh petih knjigah Slovarja (1970–1991). Od leta 1975 do 1985 je bil član glavnega uredniškega odbora.

K delu za slovar je bil Jakob Rigler pritegnjen kot naglasoslovec, »strokovnjak s tankim poslušom za toneme«. V letu 1963 sta z dr. Tinetom Logarjem začela izdelovati intonacijske sheme za posamezne besedne vrste. Po odhodu dr. Jožeta Toporišiča, ki je vodil pripravljalna dela v zvezi z oblikoslovjem in naglasoslovjem, je Jakob Rigler prevzel skrb za pravopis, pravorečje, oblikoslovje in tonematiko. O tej problematiki je objavil več razprav v Slavistični reviji ter Jeziku in slovstvu. Za uvodni del slovarja je pripravil sheme za dinamični naglas in oblikotvorje ter sheme za tonemski naglas.

Riglerjevo delo pri slovarju je bilo večstopenjsko: od lastnega zapisa naglasa in tonema v alfabetařij, primerjave s Pleteršnikovim slovarjem in slovenskim pravopisom, anketiranje in obdelava anket, reševanje tekoćih redakcijskih problemov, določanje homonimov zaradi izgovora, naglasa ali tonema, preverjanje redaktorskih rešitev po gradivu, iskanje dodatnih informacij pri terminologij ali poznavalcih narećnih besed, usklajevanje pogledov v uredniškem odboru, sistemizacija rešitev (zapis tonemov v SSKJ ni samo rezultat anket, ampak tudi določena korekcija glede sistema), opravljanje korektur glave in zaglavja gesel, podgesel, kazalk in vodilk.

Po Riglerjevih načelih je posebna komisija za pravopis, pravorečje, oblikoslovje in intonacijo (Milena Hajnšek-Holz, dr. Franc Jakopin, dr. Tine Logar, Vladimir Nartnik, Stane Suhadolnik) dokonćala zaćrtano delo. Riglerjeve sistemske rešitve naglasoslovnih, oblikoslovnih, pravopisnih in pravorećnih vprašanj v Slovarju slovenskega knjižnega jezika so trdna osnova za nadaljnja slovaropisna in pravopisna dela.

V 70-ih letih je bil Jakob Rigler ćlan predsedstva pravopisne komisije za

sestavo tretjega povojnega pravopisa. Dejavno je sodeloval pri izdelavi *Načrta pravil za novi slovenski pravopis* (1981) ter pri usklajevanju pripomb k Načrtu. Izida prvega dela Slovenskega pravopisa *Pravila* (1990) ni več dočakal.

Jakob Rigler je bil sourednik za jezikoslovje pri Slavistični reviji (1970–1985), sourednik prve knjige Ramovševih *Zbranih del* (1971) in sodelavec leksikona *Slovenska krajevna imena* (1985).

V letih od 1972 do 1974 je bil Jakob Rigler predsednik Slavističnega društva Slovenije. Odločno je branil položaj in vlogo predmeta slovenski jezik v osnovnem in srednjem šolstvu ter poudarjal pomen slovenskega jezika v gospodarskem, političnem in družbenem življenju.

Jakob Rigler je bil izreden strokovnjak in znanstvenik na področju slovenistike, znan tudi v širšem slavističnem svetu. Na mednarodnem slavističnem kongresu v Sofiji je imel leta 1963 zelo odmeven referat *Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu*. Objavljal je v mednarodnih revijah, kot so *Rocznik Slawistyczny*, *Voprosy jazykoznanja*, *Български език*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*.

Franc Jakopin je izbral in uredil Riglerjeve *Razprave o slovenskem jeziku*, ki so izšle leta 1986 pri Slovenski matici. Jakobu Riglerju je bil posvečen drugi mednarodni dialektološki simpozij v Mariboru 11. in 12. 2. 1999.

Na Riglerjevo delo gledamo s ponosom in občudovanjem ter se s hvaležnostjo spominjamo človeško razumevajočega kolega in dobrega prijatelja.